Leidraad universeel ontwerp

Fiche 3: Didactische werkvormen

Wat?

> Didactische werkvormen omvatten de wijze van interactie tussen lesgever(s) en student(en), of tussen studenten onderling, met het oog op het verwezenlijken van bepaalde doelstellingen. Dit op basis van specifieke leerstof, gebruikmakend van media en eventueel met geïntegreerde toetsing; rekening houdend met de noden en voorkeuren van de diversiteit aan studenten binnen het hoger onderwijs. [1]

Waarom en voor wie? [1, 6, 7]

Werkvormen lokken leeractiviteiten uit die bijdragen tot het bereiken van de vooropgestelde leerdoelen. Een van de belangrijkste taken binnen onderwijs is het ontwerpen en ontwikkelen van een leerklimaat dat studenten activeert om bepaalde doelstellingen te bereiken. Het gebruik van een variëteit aan bewust gekozen werkvormen ondersteunt alle studenten bij het bereiken van de doelstellingen.

Tips & Tricks [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7]

Aandachtspunten bij didactische werkvormen

- ☐ **Afstemming** | Stel jezelf steeds volgende vragen: wat zijn de leerdoelen (bv. kritisch nadenken over), welke leeractiviteiten wil ik hanteren (bv. kritisch verwerken), welke didactische werkvormen zijn daarbij aangewezen (bv. discussie), hoe wordt dit het best georganiseerd (bv. in groepjes) en welke media en technologieën sluiten daarop aan? (bv. Padlet).
- ☐ **Didactische principes** | Hou rekening met didactische principes (zie fiche 2: didactische principes).

- **Activerende werkvormen** | Kies voor activerende didactische werkvormen, hierdoor is er meer aandacht, betrokkenheid, leerrendement, motivatie en diepere verwerking bij studenten. Lesgevers kunnen zo ook beter inschatten in hoeverre de leerstof begrepen werd.
- **Studentkenmerken**| Houd rekening met de kenmerken (bv. opleiding, voorkennis) en de grootte van de studentengroep, en de contextfactoren (bv. tijd, ruimte, materiaal) bij de keuze van de werkvorm.
- **Klasmanagement** | Denk aan het klasmanagement bij de keuze van organisatie- en groeperingsvormen. Werken studenten individueel, in (niveau)groep of klassikaal?
- **Nabespreking** | Implementeer steeds een nabespreking bij het gebruik van didactische werkvormen (tip: stemming of het delen van antwoorden via apps kan drempelverlagend werken).

Aandachtspunten bij het inzetten van ICT en media

- **Media** | Zorg ervoor dat alle nodige media aanwezig zijn, zowel voor de lesgever (bv. computer, recorder, projector) als voor de student (bv. werkbladen, materiaal, software).
- **Didactische principes** | Hou ook hier rekening met didactische principes (zie ook fiche 2: didactische principes).
- **Professionalisering** | Professionaliseer lesgevers en medewerkers volgens het TPACK-model: combineer vakinhoudelijke (wat), pedagogische (hoe) en technologische kennis (gebruik van media) om ICT zinvol in te zetten en een positief effect op de leerprestaties te verkrijgen.
- **Randvoorwaarden** | Heb aandacht voor de randvoorwaarden volgens het vier-in-balans-model: (1) een duidelijke visie, (2) deskundigheid van de betrokkenen, (3) degelijke infrastructuur (bv. wifi en laptops) en (4) de nodige inhoud en toepassingen (bv. apps en software).

Enkele voorbeelden van didactische (activerende) werkvormen

Er bestaan heel veel didactische werkvormen. Elke didactische werkvorm gaat gepaard met een bepaald leergedrag van de student (bijvoorbeeld: luisteren, onderzoeken, discussiëren, verklaren, etc.). Tabel 1 bevat enkele voorbeelden van didactische (activerende) werkvormen. Hou in het achterhoofd dat deze lijst niet exhaustief of voorschrijvend is en dat het belangrijk is om steeds rekening te houden met de specifieke context. [1, 2, 4, 5, 6]

Student denkt mee	Student doet mee		
	Individuele actie	**Groepsactie**	**Actie buiten contactmoment**
☐ Conceptmap ☐ Demonstreren ☐ Denkproces duiden ☐ Doceren ☐ Gastsprekers ☐ Retorische vragen ☐ Voorbeelden ☐ …	☐ Classroom assessment techniques ☐ Conceptmap ☐ Experiment ☐ One-minute-paper ☐ Opdrachten en taken ☐ Portfolio ☐ Reflectie uitlokken ☐ Stemmingen ☐ Vragen stellen ☐ …	☐ Casussen ☐ Discussie ☐ Experiment ☐ Gespreksvorm ☐ Groepswerk ☐ Interdisciplinaire projecten ☐ Jigsaw ☐ Opdrachten en taken ☐ Peer Assisted Learning (PAL) ☐ Peer instruction ☐ Projectgestuurd onderwijs ☐ Projectwerk ☐ Rollenspel/simulaties ☐ Studentenpresentaties ☐ Think-pair-share ☐ Zoemsessies ☐ …	☐ Bedrijfsbezoek en excursies ☐ Flipped classroom ☐ Voorbereiding ☐ …

Tabel 1: Overzicht van mogelijke didactische (activerende) werkvormen

Apps en software kunnen didactische werkvormen of leerdoelen ondersteunen. De website 'onderwijstools.be' biedt een uitgebreide verzameling aan mogelijke tools, opgesplitst in enkele handige categorieën. [5] Onderstaand alvast een greep uit het aanbod:

Tools in functie van interactie

- **Slide** | live vragen stellen en polls maken.
- **Kahoot**! | quiz, discussie, …
- **Bitly** | maakt lange website-URL's leesbaar i.f.v. snel overtypen.
- **Padlet** | een online bord.
- **Mentimeter** | stemmen via laptop, tablet of smartphone zonder externe stembakjes.
- **Socrative** | verschillende vraagtypes, quiz, etc.
- **FreeMind** | mindmaps.

Tools in functie van instructie

- **Quizlet** | informatie actief verwerken a.d.h.v. oefeningen, flashcards, etc.
- **EDPuzzle** | begeleiding bij het maken van een interactieve video.
- **Piktochart** | eenvoudig een infographic maken.
- **PowToon** | geanimeerde presentaties/filmpjes.
- **Weebly** | eenvoudig websites maken.

Tools in functie van beoordelen

- **Mentimeter** | laptops, smartphones of tablets eenvoudig inzetten als stembakjes.
- **Tricider** | brainstorm-tool om meningen en beoordelingen te geven.
- **Flubaroo** | snel evalueren van multiple-choice- en fill-in-the-blanc toetsen via Google Forms.

Tools in functie van inhoud

- ☐ **PDFCandy** | PDF omzetten naar Word of omgekeerd, PDF bestanden bewerken, etc.
- ☐ **H5P** | creatie van een grote variëteit aan didactische opdrachten.
- ☐ **Amara Editor** | video's ondertitelen.
- ☐ **Screencast-o-matic** | opname van screencasts (= wat zich op het scherm afspeelt).

Tools in functie van samenwerken

- ☐ **Airtable** | eenvoudig aanmaken van databases.
- ☐ **Appear.in** | gratis software zonder log-in voor videoconversaties tot 8 personen.
- ☐ **Twitter** | bv. verzamelen van ideeën en reacties a.d.h.v. een hashtag.

Tools in functie van begeleiden

- ☐ **Leerpad** | extra oefeningen, verwerkingsopdrachten, theorie, etc. (zie ook fiche 15: leerpaden).
- ☐ **Appear.in** | gratis software zonder log-in voor videoconversaties tot 8 personen.
- ☐ **Weebly** | eenvoudig websites maken.
- ☐ **Powtoon** | geanimeerde presentaties/filmpjes.

Tools in functie van virtual reality

- ☐ **SketchFab** | 3D-modellen bekijken zonder software.
- ☐ **Google Expeditions** | op expeditie zonder het leslokaal te verlaten.
- ☐ **Youtube 360** | 360 graden video's.

Belangrijk: voorzie ook instructies en begeleiding m.b.t. de installatie en het gebruik van bepaalde tools en/of apps.

Meer weten?

- ☐ De website www.onderwijstools.be verzamelt een groot aantal onderwijstools, opgedeeld in handige categorieën (bv. instructie, interactie, samenwerken, etc.).
- ☐ Leer meer over het waarom van TPACK: integratie van ICT in het onderwijs.
- ☐ Leer meer over TPACK binnen teacher designteams.

In de praktijk

"“Wij zijn sterk bezig met het blended verhaal. Een lesgever heeft bijvoorbeeld studenten in de les én biedt het blended traject aan. Als een student het blended traject niks vindt, kan hij één-op-één met die student werken. Studenten halen wel een veel hoger niveau.”

"“Wij hebben gezegd dat een PowerPoint niet het enige leermateriaal kan zijn. Je moet ook een cursus voorzien. Er zijn ook alternatieven voor PowerPoint; Sway bijvoorbeeld. Of Padlet. Zo houdt het studenten ook actief: wijk eens af van de PowerPoint en probeer eens iets nieuw.”

---

[1] Philippe, J. (2008). Een evaluatie van het gebruik van didactische werkvormen aan de Universiteit Gent. [Masterverhandeling]. Gent: Universiteit Gent

[2] Vakgroep Onderwijskunde, Lerarenopleiding. Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Universiteit Gent. (2010). Leidraad bij het maken van een lesvoorbereiding. Geraadpleegd op 29/01/2019 via http://cage.ugent.be/~avandael/Ailo/AILO_documenten/2009/Leidraad_bij_het_maken_van_een_lesvoorbereiding_2009-2010.pdf

[3] Coertjens, L., Lardon, F., & Vanthournout, G. (2009). Activerend werken tijdens contactmomenten. In Van Petegem (Ed.), *Praktijkboek activerend hoger onderwijs*. Tielt: Uitgeverij Lannoo.

[4] Arteveldehogeschool. (z.d.). Studielicht). Geraadpleegd op 29/01/2019 via https://www.arteveldehogeschool.be/studielicht/meerkeuzeExamen

[5] Arteveldehogeschool (z.d.). Onderwijstools. Geraadpleegd op 29/01/2019 via http://www.onderwijstools.be/

[6] Onderwijsbeleid, KU Leuven. (z.d.). Ontwerp je OPO: werkvormen. Geraadpleegd op 39/02/2019 via https://www.kuleuven.be/onderwijs/werkvormen

[7] Schellens, T. (2015-2016). Onderwijstechnologie [Cursus]. Universiteit Gent: Pedagogische Wetenschappen/